

INNOVATION ACTIVITY - AS A PRIORITY VALUE IN THE CONTEXT OF INNOVATION PROCESSES

Zufarov Sherzod Mirdjalilovich

*Docent, Academy of the Armed Forces of the Republic of Uzbekistan
Doctor of Philosophy in Pedagogics (PhD)*

Abstract. This article considers the factors of development of innovative readiness of teachers taking into account the construction of the innovation process as the basis of innovation and its main features.

Key words. Innovation, teacher, education, activity, method.

ИННОВАЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ - КАК ПРИОРИТЕТНАЯ ЦЕННОСТНАЯ УСТАНОВКА В КОНТЕКСТЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ

Зуфаров Шерзод Мирджалилович

*Доцент, Академии Вооружённых Сил Республики Узбекистан
доктор педагогических наук (PhD)*

Аннотация. В данной статье рассматриваются факторы развития инновационной готовности педагогов с учетом построения инновационного процесса как основы инноваций и его основных особенностей.

INNOVATSION FAOLIYAT- INNOVATSION JARAYONLAR DOIRASIDA USTUVOR QIYMAT SIFATIDA

Zufarov Sherzod Mirdjalilovich

*O'zbekiston Respublikasi Qurolli Kuchlari akademiyasi dotsenti
Pedagogika fanlari doktori (PhD)*

Ключевые слова. Инновации, учитель, образование, деятельность, метод.

Annotasiya. Ushbu maqolada innovatsion faoliyatning asosi sifatida innovatsion jarayonni qurish va uning asosiy xususiyatlarini hisobga olgan holda o'qituvchilarning innovatsion faoliyatga tayyorligini rivojlantirish omillari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, o'qituvchi, ta'lim, faoliyat, metod.

Hozirgi vaqtda ta'limdagi innovatsiyalar ta'lim evolyutsiyasi uchun istiqbolli bo'lgan va ta'limning barcha shakllari va usullarini rivojlantirishga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan turli tashabbuslar va innovatsiyalar asosida yuzaga keladigan muhim va tizimli ravishda o'zini o'zi tashkil etuvchi innovatsiyalardir.

Zamonaviy ta'limni rivojlantirish bilan bog'liq holda "Innovatsion faoliyat" kontseptsiyasini ta'lim xizmatlari sifatini, raqobatbardoshligini oshirishga qaratilgan ta'lim mazmuni va o'quv jarayonining tashkiliy-texnologik asoslarini maqsadli o'zgartirish sifatida ko'rish mumkin. Talabalarning har tomonlama shaxsiy va kasbiy rivojlanishini ta'minlash bevosita innovatsion faoliyat bilan ham bog'liq¹.

Ta'lim sohasidagi innovatsion jarayonlar qoidalarga muvofiq uchta asosiy jihat - ijtimoiy-iqtisodiy, psixologik-pedagogik va tashkiliy boshqaruv bilan bog'liq holda ko'rib chiqiladi. Ushbu jihatlar mazmunidan innovatsion jarayonlarning paydo bo'lishi uchun umumiy shartlar olinadi. Shunga asoslanib, innovatsion jarayonlarni stixiyali va ongli ravishda boshqarish mumkin. Innovatsiyalarni joriy etish, birinchi navbatda, tabiiy va sun'iy o'zgarishlarni boshqarish funksiyasidir. Demak, ta'lim sohasidagi innovatsion jarayon ta'limdagi o'zgarishlarni boshqarish jarayonidir.

Innovatsion jarayon, innovatsion faoliyatdan tashqari, uni amalga oshirish uchun ko'plab shart-sharoitlarni, shu jumladan faoliyat subektlarini qamrab oladi.

Innovatsion faoliyat subyekti – ta'lim organlari va ta'lim muassasalarida innovatsiyalar kiritish jarayonida ishtirok etgan shaxslar (direktor, ularning o'rinbosari, o'qituvchilar, olimlar, talabalar, ota-onalar, homiylar, metodistlar, maslahatchilar, ekspertlar).

Ta'lim muassasalarida innovatsion faoliyatning maqsadga muvofiqligi va tashkil etilishi innovatsion jarayonning faol tuzilishini oqilona tashkil etish orqali amalga oshiriladi.

Bu holat har bir aniq harakatning tuzilishini ta'minlaydi. Innovatsion jarayonning faol tuzilishi motivlar - maqsad - vazifa - shakl, usul - natija kabi tarkibiy

¹ Vituxanova Yu.S., I.Yu.Lysenkova . Ta'limdagi innovatsiyalar. Talabalar faniga oid savollar. 5-son, (45) may, 2020 yil.

qismlarni o'z ichiga oladi².

Motiv - innovatsion faoliyat subyekti ehtiyojlarining to'liqligini amalga oshirish va shakllantirishdan oldin paydo bo'ladigan innovatsiyalarni yaratish va ularni amaliy faoliyat jarayonida o'zlashtirish uchun subyektning ehtiyojlari va manfaatlarini anglatuvchi sabab, turtki beruvchi kuch. innovatsion faoliyat subyektining talablarini qondirish.

Innovatsiyaning maqsadi, birinchidan, kutilgan natijaga erishish vaqtini aniqlashdir. Ikkinchidan, uni ma'lum vaqt ichida egallash imkoniyati, uchinchidan, predmetning maqsadga erishishga yo'naltirilganligi, to'rtinchidan, innovatsiyaning o'quv jarayonining innovatsion qismini o'zgartirishga yo'naltirilganligi, bu esa o'quv jarayonini taqqoslash imkonini beradi, ya'ni kutilgan natijalar bilan erishiladi.

Innovatsion faoliyatning vazifasi oldingi qismning pozitsiyasini va uni o'zgartirishga qaratilgan innovatsion ta'lim yo'nalishining yangi modelini aks ettirishdan iborat bo'lib, bu kutilgan natijaga erishish imkonini beradi.

Innovatsion faoliyat shakli bu jarayon subyektlarining maqsadiga erishish uchun faoliyat strukturasi o'zaro muvofiqlashtirishni, innovatsion faoliyat usuli esa o'z maqsadiga erishishda ma'lum bir aniq tizimning faoliyatini tartibga solishni anglatadi.

Yangilanishdagi aniq o'zgarishlarni aks ettiruvchi innovatsion faoliyat natijasi erishilgan natijalarni baholashda uchta guruh mezonlari bo'yicha qo'llaniladi: 1) sifat mezonlari; 2) samaradorlik mezonlari; 3) motivatsiya mezonlari.

Innovatsion faoliyatning tarkibiy qismlari sifatida aks ettirilgan motiv - maqsad - vazifa - shakl - usul - natija kabi tarkibiy qismlarni tahlil qilish asosida biz ushbu tushunchaga quyidagi ta'rifni berishimiz mumkin: V.I. Slobadchikov , "Innovatsion faoliyat yangi ijtimoiy talablarning an'anaviy me'yorlarga mos kelishi yoki yangi paydo bo'lgan normalarning to'qnashuvi"³ natijasida yuzaga keladigan murakkab muammolarni hal qilishga qaratilgan faoliyat emas.

Innovatsion faoliyat nazariya va amaliyotning muhim qismi bo'lib, ijtimoiy-

² Xomeriki O.G. Umumta'lim maktablarida innovatsion jarayonlarni tizimli boshqarish: Diss Fanlar nomzodi . -M., 1996. -271 s.

³ Slobadchikov V.I. Innovatsion ta'lim . I J. Maktab texnologiyalari. - M., 2005. - No 2.-B.4-12

madaniy obyektlarning sifatlarini oshirishga qaratilgan ijtimoiy subyektlarning tizimli harakati, muayyan sohalaridagi muammolarni hal qilish uchun motivatsion tayyorgarlikning ustunligidir. O'qituvchining innovatsion faoliyatining asosiy masalasi o'quv jarayonini samarali tashkil etishdir.

Innovatsion faoliyatni uzluksiz yangilash asosida ish olib borar ekan, u uzoq vaqt davomida shakllanadi va takomillashtiriladi.

O'qituvchining innovatsion faoliyatining xususiyatlarini o'rganuvchi ilmiy o'qituvchilarning fikrlariga asoslanib, biz quyidagilarni taxmin qilishimiz mumkin.

Innovatsion faoliyatning asosiy xususiyatlari:

ijodiy faoliyat falsafasining ustunligiga intilish;

pedagogik tadqiqot usullarini egallash;

eksperimental ishlarni rejalashtirish va amalga oshirishni bilish;

tadqiqot va o'quv tajribalaridan foydalanish qobiliyati;

hamkasblar bilan hamkorlik qilish;

uslubiy yordam ko'rsatish qobiliyati bilan fikr almashish;

qarama-qarshiliklarning oldini olish va bartaraf etish;

innovatsiyalarni qidiring va ularni o'zingizning sharoitingizga moslang.

Tadqiqotchi M.Jumaniyazovning fikricha, o'qituvchilarni innovatsion faoliyatga tayyorlash muammolarini hal etish jamiyatdagi innovatsion jarayonlarning o'sib borayotgan dinamikasi natijasida yuzaga keladi. Uning tahlili nafaqat fan va texnika erishgan zamonaviy yutuqlardan foydalanishni, balki izlanish, yaratish, moslashtirish, innovatsiyalarni qo'llash va olingan natijalarni ikki marta tekshirish kabi jarayonlarni ham qamrab oladi.

Innovatsion faoliyatning tuzilishi bilan tanishgan olimlardan biri V.A.Slastenin uni quyidagi tuzilmada taqdim etadi: "Innovatsion faoliyatning tuzilishi - bu ijodiy yondashuv, ijodiy faoliyat, innovatsiyalarni joriy etishga texnologik va uslubiy tayyorgarlik, yangicha fikrlash, usul, muloqot madaniyati. Innovatsion faoliyat darajalari: reproduktiv, evristik, ijodiy bo'lishi mumkin⁴.

Innovatsion faoliyat davrida yangilik va o'zgarishlar to'liq ma'noda ta'lim

⁴ Slastenin V.A., Podimova L.S. Pedagogika - innovatsion faoliyat . - M.: Ustoz, 1997.-221 b.

jarayoniga kiritiladi. Shuning uchun ta'lim tizimidagi pedagogik jarayonga innovatsiyalarni joriy etish to'rt darajada amalga oshiriladi:

- 1) Tahlil asosida muammoni aniqlang.
- 2) Ko'zda tutilgan ta'lim tizimini loyihalash.
- 3) O'zgarishlar va yangiliklarni rejalashtirish.
- 4) O'zgarishlarni amalga oshirish.

Innovatsion jarayonga tayyorgarlik ko'rishdan maqsad o'z ustida mustaqil ishlash orqali ko'nikma va malakalarni shakllantirish, o'qituvchilarning yangilikka intilishi, pedagogik texnologiyalar, interfaol usullardan foydalanish, auditoriya va darsdan tashqari mashg'ulotlarda mashg'ulotlar olib borish malakasini oshirishdan iborat.

Ilmiy tadqiqotlarni amalga oshirish, ishlanmalarni yaratish, eksperimental sinovlar yoki yangi takomillashtirilgan mahsulot. Uning pragmatik xususiyati shundaki, u g'oyalar sohasida ham, alohida subyektning harakati sohasida ham amalga oshirilmaydi, lekin bu faoliyatni amalga oshirish tajribasi hamma uchun ochiq bo'lgandagina chinakam innovatsion faoliyat bo'ladi.

Ta'limdagi innovatsion jarayonlarning mohiyatini tushunishda pedagogikaning ikkita eng muhim muammosi – ilg'or pedagogik tajribani o'rganish, umumlashtirish va tarqatish muammosi va psixologiya-pedagogika fanining yutuqlarini amaliyotga joriy etish muammosi mavjud⁵.

Innovatsion faoliyat mazmunining mohiyati shuni anglatadiki, yangi texnologiyalarning amaliy shakllanishi bo'lib, uning natijasi innovatsiya sifatida paydo bo'ladigan ixtiro - loyiha, loyiha - texnologiyani o'zgartirishga qaratilgan faoliyatdir.

Innovatsion faoliyatdagi ilmiy g'oyalar akademik bilimlar mantig'iga ko'ra yaratilmaydi, balki rivojlanish jarayonini o'zgartirishni qo'llab-quvvatlash natijasida amaliy aks ettirishni rivojlantiradi.

“Innovatsion faoliyat o'qituvchining o'z faoliyatidan noroziligidan kelib chiqadi”. Bu o'qituvchi tomonidan sodir bo'ladi. Birovning muammosini hal qilish,

⁵ Abbosov F.F. Ta'lim sohasidagi innovatsiyalar. Zamonaviy ta'lim tizimida innovatsiyalar jurnali . 2021. 174-bet.

ba'zi to'siqlarga duch keladi va uni muvaffaqiyatli hal qilish istagiga asoslanadi⁶. Innovatsion faoliyat yangi g'oyalarni izlashdan boshlanadi. Ta'lim jarayonlarining yechimlari va murakkab masalalariga e'tibor qaratilganligi sababli innovatsion pedagogika o'qituvchidan yangicha yondashuvlarni talab qiladi.

O'qituvchining innovatsion faoliyatini tahlil qilishda turli xil yondashuvlar mavjud. Masalan, A.Nikolskayaning so'zlariga ko'ra, faoliyatni yangilash darajalarda, ya'ni tayyorgarlik, rejalashtirish va amalga oshirish darajalarida amalga oshiriladi⁷.

O'qituvchini innovatsion faoliyatga tayyorlashda bir qancha to'siqlar mavjud. Ulardan birinchisi, o'qituvchining odatdagi faoliyati chegarasidan tashqariga chiqishi va uning murakkabligi, ya'ni o'qituvchining ijodiy yondashuvlarining yo'qligi bo'lsa, har qanday yangilik insonda doimo qo'rquv va xavotir uyg'otishining yana bir sababidir.

A.M.Xonning ta'kidlashicha o'qituvchilar o'rtasida innovatsion faoliyatni shakllantirishda duch keladigan ikki xil psixologik to'siqlarni mavjud: kognitiv psixologik to'siqlar va muntazam ravishda paydo bo'ladigan to'siqlar. Kognitiv psixologik to'siqlar, agar ular harakatsiz xatti-harakatlar bo'lsa va yangilanishlarni his qilmasa, muntazam ravishda paydo bo'ladigan to'siqlar tashabbuskorlarni qo'llab-quvvatlamaslik, boshqaruvga ishonchsizlik, yangilanishlarga ishonchsizlik va odatda innovatsiyalarni kiritganlarga qarshi kurash shaklida namoyon bo'ladi⁸.

Vaqt intensiv ravishda o'zgarganda, u bilan birga ta'lim sohasi ham o'zgaradi va o'qituvchidan o'z faoliyatini o'zgartirishni talab qiladi. Bugungi kunda o'qituvchining asosiy vazifasi nafaqat ta'lim berish, balki boshqaruv yondashuvidan iborat bo'lib, undan ta'lim jarayonini to'g'ri tashkil etish va boshqarishni talab qiladi.

Innovatsion faoliyat o'qituvchining barcha muvaffaqiyatlarini belgilaydigan asosiy faoliyat bo'lib, shaxslarning kasbiy, uslubiy mahoratini sifat jihatidan qayta qurishni anglatadi.

⁶ Juraev R. X. , Ibrohimov X. VA . Pedagog jamoalash innovatsion faoliati . Hulk tallimi jurnallar - 2004. - 2-son. - B.4-8.

⁷ Nikolskaya O.L. Innovatsion texnologiyalarni o'zlashtirishda o'qituvchilarning psixologik va didaktik qiyinchiliklari . Va J. Pedagogika. - M., 2005. - 6-son. - B.31-36.

⁸ Hurmatli A.M. Maktab amaliyotiga innovatsiyalarni kiritishdagi psixologik to'siqlar va ularni bartaraf etishning ba'zi usullari . - Olma-Ota, 1990. - 167 b ..

M.T.Jumaniyazovanning fikricha, innovatsion faoliyatga tayyorgarlikni uch bosqichda tahlil qilish tavsiya etiladi:

1. O‘qituvchi faoliyatida yangiliklarni qo‘llashdan oldin o‘qituvchi faoliyatini tahlil qilish.

2. Innovatsion faoliyatning faol shakllanish davrini tahlil qiling.

3. Pedagogik jarayonga yangilanishlar kiritilgandan keyin faoliyatni tahlil qiling.

Shunday qilib, ta’lim o‘z mohiyatiga ko‘ra allaqachon yangilikdir. O‘qituvchining innovatsion faoliyatini tahlil qilib, uning shakllanish darajasini quyidagicha aniqlash mumkin:

birinchi daraja - tayyor uslubiy tavsiflar aniq ko‘chiriladi;

mavjud tizimga ba’zi yangi modifikatsiyalar va usullar kiritiladi;

uchinchi daraja - yangi g‘oyani amalga oshirishning mazmuni, usuli va shakli to‘liq ishlab chiqilgan;

to‘rtinchi daraja – o‘qituvchi o‘z ta’lim va tarbiya konsepsiyasini ishlab chiqadi.

O‘qituvchi innovatsion faoliyatni shakllantirishda birinchi darajali quyidagi funksiyalarni bajarishi mumkin:

o‘qituvchilik faoliyatida ijodiy yo‘nalishni shakllantirish;

pedagogik jarayonda subyekt va subyekt o‘rtasidagi hamkorlikni amalga oshirish;

o‘qituvchilik kasbini rivojlantirish va unga qiziqishni oshirish;

manfaatlarning keng doirasini yaratish, pedagogik muloqotning shaffofligini ta’minlash;

“Men va g‘oyalar” ijodiy fikrlash yo‘nalishini rivojlantirish;

pedagogik muammolarni hal qilishga ijodiy yondashish, tahliliy qobiliyatlarni rivojlantirish;

ijodiy ish texnologiyasini shakllantirish.

Bu jarayonda ular shaxsni rivojlantirish bo‘yicha treninglar, muammoli ta’lim texnologiyasi, faol ta’lim usullaridan foydalanish, innovatsiyalarni joriy etish jarayonlari bilan yaqindan tanishishlari kerak. Birinchi bosqichning asosiy mohiyati

o‘z faoliyatini tahlil qilish, umumiy psixologik-pedagogik bilimlarni egallash ko‘nikmalari va malakalarini shakllantirishdir.

O‘qituvchining innovatsion faoliyatini shakllantirishning ikkinchi bosqichida quyidagi funksiyalarni bajarish kerak:

pedagogik faoliyatni ijodiy rivojlantirish;

axloqiy va madaniy bilimlarni oshirish;

pedagogik yangilanishlarni o‘zlashtirish ehtiyojlarini shakllantirish;

pedagogik aks ettirishni rivojlantirish;

faoliyatning yangi turi sifatida innovatsion axborot fondini shakllantirish.

Ushbu vazifalarni amalga oshirishga tayyorgarlik ko‘rish jarayonida pedagogika kollejlari o‘qituvchilari ta’limni rivojlantirish texnologiyalari bilan tanishadilar, o‘z-o‘zini anglash, muammoli ta’lim, shaxsni texnologiyaga yo‘naltirilgan ta’limdan foydalanish, ta’limni takomillashtirish bo‘yicha mashg‘ulotlarni tashkil etadilar. Mualliflik tushunchalari, o‘qitish usullarini tanlashga o‘rgatish, pedagogik texnika va texnologiya bo‘yicha mashg‘ulotlardan foydalanish, mustaqil ishlashdan iborat.

Innovatsion faoliyatni shakllantirishning uchinchi va to‘rtinchi bosqichlarida quyidagi funksiyalarni bajarish kerak:

pedagogik faoliyat va umuman pedagogik muloqot texnologiyasini yangilash;

texnologiyani innovatsion faoliyatga tayinlash.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Vituxanova Y.S., I.Yu.Lysenkova. “Ta’limdagi innovatsiyalar. Talabalar faniga oid savollar. 5-son, (45) may, 2020-yil.

2. Xomeriki O.G. “Umumta’lim maktablarida innovatsion jarayonlarni tizimli boshqarish”: Diss Fanlar nomzodi . -M., 1996. -271 b.

3. Slobadchikov V.I. “Innovatsion ta’lim”. Maktab texnologiyalari. - M., 2005. - No 2.-B.4-12.

4. Slastenin V.A., Podymova L.S. “Pedagogika - innovatsion faoliyat”. - M.: Ustoz, 1997.-221 b.

5. Abbosov F.F. “Ta’lim sohasidagi innovatsiyalar”. Zamonaviy ta’lim tizimida innovatsiyalar jurnali. 2021. 174-bet.

6. Jurayev R., Ibragimov X. “Pedagog jamoalash innovatsion faoliati”. Xalq ta’limi jurnallar - 2004. - 2-son. - B.4-8.

7. Nikolskaya O.L. “Innovatsion texnologiyalarni o‘zlashtirishda

o‘qituvchilarning psixologik va didaktik qiyinchiliklari”. Pedagogika. - M., 2005. - 6-son. - B.31-36.

8. Xon A.M. “Maktab amaliyotiga innovatsiyalarni kiritishdagi psixologik to‘siqlar va ularni bartaraf etishning ba’zi usullari . - Olma-Ota, 1990. - 167 b.